

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΥΓΓΡΑΦΗΝ ΜΙΑΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΟΥ ΑΘΗΝΑΓΟΡΟΥ

Υ Π Ο

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ

Καθηγητοῦ τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χαλκίδας

Ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ἀθηναγόρας εὐρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν, ζῶν, κινούμενος, σκεπτόμενος καὶ δρῶν. Ἐπίσης πολλοὶ εἶναι ὅσοι εἶχον τὸ εὐτύχημα νὰ συνεργασθοῦν μὲ αὐτόν, νὰ τὸν ὑπηρετήσουν καὶ νὰ λάβουν τὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας τοῦ ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων τῆς διακονίας αὐτοῦ μέχρι σήμερον. Τόσον εἰς τὸν πατριάρχη, ὅσον καὶ εἰς πάντας τοὺς λοιπούς, τοὺς προαναφερθέντας, ἔχομεν τὸν παράγοντα τῆς ζώσης μαρτυρίας, ὅστις εἶναι σπουδαιότατος διὰ τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν.

Μετὰ τὴν εἰσαγωγικὴν ταύτην σημείωσιν περὶ τῆς ζώσης μαρτυρίας, ὁ γράφων θὰ ἐπεθύμει νὰ καταρτίσῃ ἕνα πρῶτον πρόχειρον κατάλογον τῶν διαφόρων γραπτῶν μνημείων, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο νὰ βασισθῇ ὁ θέλων νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν βιογραφίαν τοῦ Ἀθηναγόρου.

Καὶ κατὰ πρῶτον οἱ βιβλιογραφικοὶ κατάλογοι. Εἰδικὸς περὶ τοῦ Ἀθηναγόρου κατάλογος δὲν ὑφίσταται εἰσέτι. Ἀρχίζει ὅμως οὗτος νὰ καταρτίζεται καὶ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου νὰ ἐμπλουτίζεται. Ὁ μελετητὴς δύναται νὰ προστρέξῃ εἰς τοὺς γενικῆς φύσεως θεολογικοὺς βιβλιογραφικοὺς καταλόγους εἰς ξένας γλώσσας περὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

A n d e w s, D. T., *The Eastern Orthodox Church, A Bibliography*, sec. ed., Brookline, Mass., 1957.

A t t w a t e r, D., *A List of Books in English about the Eastern Churches*, Newport, R. I., 1960, mimeographed.

B r a n d r e t h, H. R. T., O. G. S., *An Outline Guide to the Study of Eastern Christendom*, London, 1951.

H e r n a n d e z, A. S., S. J., *Repertorio Bibliograficos, Iglesias de Oriente*, vol. II, Santander, 1963.

N i s s i o t i s, N., *Bibliography on Orthodox Theology, Books and Articles written by Orthodox Theologians, in French, English and German*, Geneva, to be published.

S a n r a m i s, D., Zehn Jahre neugriechische Theologie (1950-1960), Würzburg, 1961.

‘Ομοίως δὲ καὶ εἰς τὸ μόνον παρ’ ἡμῶν πολυτιμότερον κατ’ ἔτος, ἀπὸ τοῦ 1941/1948 ἂν δὲν ἀπατώμαι, ἐν τῇ Θεολογίᾳ δημοσιευόμενον Θεολογικὸν Βιβλιογραφικὸν Δελτίον τοῦ Ἰ. Κ α ρ μ ῖ ρ η, καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν

Τ ο ὕ ἰ δ ῖ ο υ, Ἡ Ἑλληνικὴ Θεολογικὴ Βιβλιογραφία τῆς Τελευταίας Δεκαετίας (1945-1955), Σταμπούλ, 1956.

Ἐχομεν δύο ἐτέρας γενικῆς φύσεως θρησκευτικὰς ἢ θεολογικὰς βιβλιογραφίας εἰς τὰ ἔργα τῶν

Τ ζ ῶ γ α , Χ. Σ. — Π α π α ε υ α γ γ ἔ λ ο υ, Π. Σ., Ἑλληνικὴ Θεολογικὴ Βιβλιογραφία τῆς Τελευταίας Ἐκατονταετίας (1860-1960), Θεσσαλονίκη, 1963.

Μ π ο υ γ ᾶ τ σ ο υ, Ν. Θ., Βιβλιογραφία Ἑλληνικοῦ Θρησκευτικοῦ Τύπου (1826-1966), Θεολογία 39 (1968) 246 ἐξ.

Ἐπίσης ὑφίστανται καὶ εἰδικοί θεολογικοὶ βιβλιογραφικοὶ κατάλογοι, δυνάμενοι νὰ βοηθήσουν τὰς περὶ τὸν Ἀθηναγόραν σπουδὰς.

Ἀ ρ β α ν ῖ τ η, Ἀθ. Ν., Βιβλιογραφία Ἐλασσόνων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς, Ἀθῆναι, 1967.

Σ τ α υ ρ ῖ δ ο υ, Β. Θ., Ἡ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία ἐπὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, Ἀθῆναι, 1960, γερμανιστὶ, Würzburg, 1961.

Τ ο ὕ ἰ δ ῖ ο υ, Βιβλιογραφία Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας (1453-1960), Θεολογία 34 (1963) 308 ἐξ.

Τ ο ὕ ἰ δ ῖ ο υ, Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Ἀθῆναι, 1967, Βιβλιογραφία, σ. 162-186.

Χ ρ ῖ σ τ ο φ ἰ λ ο π ο ὄ λ ο υ, Ἀν., Τὸ Ἑλληνικὸν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον κατὰ τὰ ἔτη 1954 καὶ 1955, Ἀθῆναι, 1957, οὗ ἡ ἐκδοσις συνεχίζεται.

A t h o s, Publications concernant le Millenaire du Mont, Irénikon 38 (1965) 254-6.

D o e n s, I., Bibliographie de la Sainte Montagne de l' Athos, Le Millenaire du Mont Athos, 963-1963, Chevetogne, 1964, II, 337-495.

R e x i n e, J., A Survey of Recent Books on Month Athos on the Occasion of the 1000th Anniversary of the Holy Mount, Thessaloniki, 1965.

R o u s s e a u, D. Q., Chronique des publications monastiques, Irénikon 36 (1963) 110-129.

Κατακλείοντες τὰ περὶ βιβλιογραφίας δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν τὸ ἐτησίως ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν ἐκδιδόμενον γαλλιστὶ Ἀνα-

λυτικὸν Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας, καθὼς καὶ τὸ εἰς ἓνα ἕκαστον τόμον περιλαμβανόμενον Βιβλιογραφικὸν Δελτίον τῆς Ἐπετηρίδος Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν.

Σπουδαιοτάτη διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς βιογραφίας τοῦ Ἀθναγόρου θὰ ᾔτο ἢ εἰς ἓν σῶμα συλλογὴ καὶ ἔκδοσις τῶν πάσης φύσεως ἐπισήμων ἐγγράφων-κειμένων τῶν περὶ αὐτὸν ὀμιλούντων, καθὼς καὶ τῶν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν διαφόρων κατὰ σειρὰν ἰδρυμάτων, δι' ὧν διῆλθεν (ὡς διάκονος, μητροπολίτης Κερκύρας, ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς, οἰκουμενικὸς πατριάρχης) ἐκδοθέντων. Τοιοῦτόν τι δὲν ὑπάρχει δυστυχῶς. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὰ ἀρχεῖα τῆς ἱ. ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, τῆς ἱ. μητροπόλεως Κερκύρας, τῆς ἱ. ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, τιθέμενα εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐρευνητοῦ, ἀσφαλῶς θὰ ἐπλήρωνον τὸ ὑφιστάμενον κενόν. Ἐτέρα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην προσπάθεια θὰ ᾔτο ἢ ἀνεύρεσις καὶ καταγραφή τῶν διαφόρων κειμένων, ἅτινα ἐξεδόθησαν ἤδη σποραδικῶς εἰς μελέτας ἢ ἐκκλησιαστικὰ καὶ θεολογικὰ περιοδικά. Τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον χρειάζεται ἓνα δευτέρον Καλλίνικον Δελιχάνην ἢ μίαν ὀμάδα ἐρευνητῶν διὰ τὴν συνέχισιν τοῦ ἔργου τῆς καταγραφῆς καὶ ἐκδόσεως τῶν ἐν τοῖς Κώδιξι τοῦ πατριαρχικοῦ ἀρχιεπιφυλακείου σωζομένων ἐκκλησιαστικῶν ἐγγράφων ἀπὸ τοῦ 1863 καὶ ἐξῆς, ἔτους εἰς ὃ ἐξικνοῦνται τὰ ὑπ' ἐκείνου εἰς τρεῖς τόμους ἐκδοθέντα μεγάλης ἀξίας ἔργα (ΚΠολις, 1902-1905). Πρὸδηλον ὅτι τοιαῦτα ἔργα δὲν ἐκδίδονται ἐπὶ ποδός, οὔτε δὲ καὶ δι' ἀπλῶν μόνον ἐκκλησιαστικῶν ἀποφάσεων. Βοηθητικῆ πως ἐνταῦθα ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς εἶναι ἢ μνημειώδης ἐργασία τοῦ καθηγητοῦ

Κ α ρ μ ἰ ρ η Ἰ., Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, 2 τόμοι, α' ἐκδ., Ἀθῆναι, 1952-1953, β' ἐκδ., τ. I., Ἀθῆναι, 1960, τ. II, Gratz, 1967. Ἴδε καὶ Προσθήκαι εἰς τὰ Δογματικά..., Ἀθῆναι, 1967.

Ἐκ τῶν ἐγκυκλοπαιδειῶν ἢ ἄρτι συμπληρωθεῖσα καὶ ἀποτελέσασα σταθμὸν εἰς τὰ παρ' ἡμῖν θεολογικὰ γράμματα Ὁρησκευτικὴ καὶ Ἡθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, 12 τόμοι, Ἀθῆναι, 1962-1968 περιέχει ἀρκετὸν ὕλικὸν διὰ τὴν ἐρευναν τοῦ μετὰ χειρᾶς θέματος.

Ὁ τύπος, ὃ ἡμερήσιος καὶ περιοδικός, ἀποτελεῖ τὸν καθρέπτην μιᾶς ἐποχῆς. Ἐν Ἀμερικῇ, αἱ ἐφημερίδες «Ἐθνικὸς Κῆρυξ» καὶ «Ἀτλαντὶς» καὶ τὸ ὑπὸ τότε ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς ἰδρυθὲν καὶ ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Ὁρθόδοξος Παρατηρητής», Νέξ Ὑόρκη, 1 (1934) ἐξ. διαφωτίζουν τὴν ἐν τῇ ἡπείρῳ ἐκείνῃ δρᾶσιν τοῦ Ἀθναγόρου. Εὐφημος μνετα δέον νὰ γίνηται ἐνταῦθα τοῦ τύπου τῆς πόλεως ἡμῶν, τῶν ἡμερησίων καὶ τῶν ἐβδομαδιαίων φύλλων. Αἱ ἡμερήσιαι ἐφημερίδες «Ἀπογευματινὴ», «Ἐμπρός», «Ταχυδρόμος», «Ἐφημερίς» καὶ αἱ ἐβδομαδιαῖαι «Χρόνος», «Πρῶτα» (Κ. Πρῶτα), «Ἐφημε-

ρίς», («Ελευθέρη Φωνή») παρηκολούθουν βήμα πρὸς βήμα τὰς κινήσεις τοῦ πατριάρχου. Ἐκάστη ἐφημερίς ἀναλόγως τῆς γραμμῆς πορείας αὐτῆς ἀνέλυε καὶ ἠξιολόγει τὰ ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ ἔδρᾳ του ἐπιτελούμενα. Ἐκ τούτων ἰδίως ὁ «Χρόνος» καὶ ὁ ἐκδότης του Σταῦρος Ζερβόπουλος κατ' ἀρχὰς ἐχαιρέτησαν καὶ ὑπεδέχθησαν τὸν Ἀθηναγόραν ὡς μέγαν πατριάρχην, ἀργότερον ὅμως τὸν ἔκρινον ὡς μεταρρυθμιστὴν, κινουῦντα τὰ καλῶς ἔχοντα, τοῦτο δὲ τακτικῶς καθ' ἅπασαν ἐβδομάδα. Εἶναι λυπηρὸν ὅτι αἱ ἐβδομαδιαῖαι ἡμῶν ἐνταῦθα ἐφημερίδες δὲν ὑπεστηρίχθησαν καὶ ἡ μίαι κατόπιν τῆς ἄλλης ἐσβησαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐνταῦθα τουρκικὸς τύπος περιέχει ἀρκετὸν ὕλικόν διὰ τῆς ἀπὸ τῆς πλευρᾶς του παρακολουθήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡμῶν γεγονότων. Ὁ ἐν Ἑλλάδι ἐλληνικὸς καὶ τῷ ἐξωτερικῷ ξένος τύπος, τὸ ραδιόφωνον καὶ ἡ τηλεόρασις προσέφερον πολλὰ διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ Ἀθηναγόρου.

Βοηθητικὰ κατὰ πολὺ εἶναι

Τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ θεολογικὰ περιοδικὰ τοῦ κέντρου, ὡς ἡ Ὁρθοδοξία (— 1963) καὶ ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας (1951-1964), ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναγόρου ἰδρυθεὶς καὶ κατευθυνόμενος, καθὼς καὶ τὰ διάφορα εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ θρόνου ἐκδιδόμενα, μ.ἄ. ὁ Ἀπόστολος Τίτος, Ἡράκλειον, 1 (1951) ἐξ., Δελτίον..., Γενεύη, ἀρ. 1 (1956) — (1962), ὁ Στάχυς, Βιέννη, ἀρ. 1 (1965) ἐξ., Ὁρθόδοξος Κῆρυξ, Λονδῖνον, 1 (1965) ἐξ. Ἡ εὐθύνη τῶν ἐν τῇ ξένη περιοδικῶν τούτων κατέστη βαρυτέρα, ἀφ' ἧς ἔπαυσαν ἐκδιδόμενα τὰ ἐν τῷ κέντρῳ περιοδικὰ. Βεβαίως εἰς ταῦτα δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ λοιπὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ θεολογικὰ περιοδικὰ. Τούτων καταλόγους ἀνεύρισκει τις εἰς τὰ προαναφερθέντα ἔργα τῶν Μπουγάτσου, Τζώγα-Παπαευαγγέλου καὶ Σταυρίδου. Τῶν λοιπῶν δὲ ὑπὸ τῶν ἄλλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς τὸ κατ' ἔτος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐκδιδόμενον Ἡμερολόγιον. Πολυτίμους πληροφορίας παρέχουν καὶ τὰ μὴ Ὁρθόδοξα περιοδικὰ, εἰς διαφόρους χώρας καὶ γλώσσας ἐμφανιζόμενα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων καταγράφει ὁ Σταυρίδης εἰς τὰς δύο προσημειωθείσας βιβλιογραφικὰς ἐργασίας αὐτοῦ.

Ἐν συνεχείᾳ προστρέχομεν εἰς τὰ ἐγχειρίδια ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, εἰς ἱστορικὰς μελέτας ἢ μονογραφίας περὶ τῆς Ὁρθοδοξίας, τοῦ οἴκουμενικοῦ πατριαρχείου καὶ ἐπὶ κεφαλαίων τινῶν ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ πατριαρχείου, εἰς βιογραφίας τοῦ Ἀθηναγόρου, εἴτε ἄρθρα ἢ μελέτας ἀναφερομένας εἰς πτυχὰς ἐκ τοῦ βίου αὐτοῦ.

Ἐγχειρίδια ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἅτινα καλύπτουν καὶ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀθηναγόρου, δὲν ἔχομεν πολλὰ, ἐν ἐκδεδομένον τύποις καὶ δύο πολυγραφημένα.

Ἀναστασίου, Ἰ., Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τ. II, Θεσσαλονίκη, 1963, πολυγραφημένον.

- Σταυρίδου, Β., Σημειώσεις εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν, ἀπὸ τοῦ 1453 μέχρι σήμερον, Χάλκη, πολυγραφημένον.
- Στεφανίδου, Β., Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, β' ἐκδ., Ἀθῆναι, 1959.
- Ἱστορικὰς μονογραφίας περὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας γενικῶς εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν δὲν ἔχομεν ἀκριβῶς εἰπεῖν. Εἰς τὰς ξένας γλώσσας συναντῶμεν τοιαύτας ἐργασίας, αἱ ὁποῖαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καλύπτουν τὰς σελίδας ἑνὸς ἢ τὸ περισσότερον δύο τόμων.
- Ἀλεξίου, Σπ., Ἐκκλησιαστικὰ Γεγονότα 1963, Ἀθῆναι, 1964.
- Τοῦ ἰδίου, Ἐκκλησιαστικὰ Γεγονότα 1964 καὶ 1965, Ἀθῆναι, 1966.
- Ἀλιβιζάτου, Ἀμ., Ἡ Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, Ἀθῆναι, 1955.
- Ἐλλάδος, Ἡμερολόγιον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι, ἐτησίαι ἐκδόσεις.
- Ἰακώβου Φιλαδελφείας, Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κατὰ τὸ ἔτος 1959, Ἀπόστολος Ἀνδρέας 9 (1960) ἀρ. 444 ἐξ., συνεχισθεῖσα καὶ δι' ἐπόμενα ἔτη ἐν τῷ Ἀποστόλῳ Ἀνδρέα.
- Πετράκη, Ἐ., Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία Σήμερον, Ἀπόστολος Τίτος 11 (1962) 131 ἐξ.
- Σταυρίδου, Β., Ἡ Ὀρθοδοξία κατὰ τὸν Κ' Αἰῶνα, Ἀπόστολος Τίτος 16 (1967) 32-35, 57-59, 63. Στάχυς. Ἰαν. — Ἰούν. 1966, τεῦχος 4-5 σελ. 27-34.
- Attwater, D., The Christian Churches of the East, 2 vols., rev. ed., Milwaukee, Wisc., 1962.
- Bratsiotis, P., ed., Die Orthodoxe Kirche in griechischer Sicht, in Die Kirche der Welt, ed., by H. Harms, a. o., vol. 1 (1-2), Stuttgart, 1959.
- Constantelos, C. J., The Greek Orthodox Church, New York, 1967.
- Istavridis, V. T., Orthodox and Lesser Eastern Churches, in S. Neill, ed., Twentieth Century Christianity, London, 1961, pp. 82-117, New York, pp. 71-105.
- Janin, R., Les Églises Orientales et les Rites Orientaux, 4e ed., Paris, 1955.
- Meyendorff, J., L'Église Orthodoxe, Paris, 1960.
- Schmemmann, A., The Historical Road of Eastern Orthodoxy, New York, 1962, London, 1965.
- Waddams, H. M., Meeting the Orthodox Churches, London, 1964.
- Ware, T., The Orthodox Church, London, 1963.
- Zernov, N., Eastern Christendom, London, 1961.
- Τοῦ ἰδίου, Orthodox Encounter, London, 1961.
- Zoe, ed., A Sign of God, Orthodoxy, 1964, Athens, 1964.

Ἱστορικὰς μονογραφίας ἢ ἄρθρα περὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, περιλαμβάνοντα καὶ τὰς τελευταίας δεκαετίας ἢ εἰδικῶς ἀφιερούμενα εἰς αὐτάς, εὐτυχῶς ἔχομεν σχετικῶς περισσότερα. Εἰς ἕκτασιν ὁμῶς δὲν εἶναι ἱκανοποιητικά.

Αἰμιλιανοῦ Μιλήτου (Τσακοπούλου), Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Ὀρθοδοξία 31 (1956) 417 ἔξ. Ἔτεραι Ἔργασίαι ἀρχιερακοῦ χαρακτῆρος.

Γερμανοῦ Αἴνου, Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ ἀρμοδιότης αὐτοῦ πρὸς σύγκλησιν Πανορθοδόξων Συνόδων, Ἀθῆναι, 1948.

Τοῦ ἰδίου, Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ αἱ ἐν τῇ Διασπορᾷ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, Ἀθῆναι, 1948.

Διεθνεῖς Σχέσεις, Περιοδικόν, Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως (εἰδικὸν τεῦχος), τεῦχος διπλοῦν, Δεκ. 1964-Ἀπρ. 1965, ἀρ. 7. Συνεργάζονται κατὰ σειρὰν οἱ Ἡλιουπόλεως Γεννάδιος, Ἀμ. Ἀλιβιζᾶτος, Χρ. Φράγγιστας, Ἐμπειρογνώμων, Π. Ν. Χρήστου, Ἰ. Καμίρης, Γ. Κονιδάρης, Κ. Κωνσταντόπουλος, Αὐρ. Σπαθάρης, Γ. Τριανταφυλλίδης, Δ. Τσάκωνας, Γ. Μυλωνᾶς.

Ζιλλέ, Λ., Ἡ Ἐνεστῶσα Πνευματικὴ Σημασία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Ὀρθοδοξία 29 (1954) 405-417.

Ἰακώβου Φιλαδέλφειας, Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, Σταμπούλ, 1957.

Κωνσταντινίδου, Χρυσοστόμου (Μύρων), Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ Δυτικὸς Πολιτισμὸς, Ὀρθοδοξία 34 (1959) 80-87.

Τοῦ ἰδίου, Ἐνότης Ὀρθοδοξίας καὶ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, Ὀρθοδοξία 34 (1959) 498-505.

Τοῦ ἰδίου, Λόγος ἐπὶ τῇ Θρονικῇ Ἐορτῇ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (30 Νοεμβρίου 1967), Στάχυς Ἰουλ. —Δεκ. 1967, τεῦχος 10-11, σελ. 74-78.

Μαυροπούλου Δ., Πατριαρχικαὶ Σελίδες, Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπὸ 1878-1949, Ἀθῆναι, 1960.

Παναγιωτάκου, Π., Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριαρχικὸς Θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἀθῆναι, 1948.

Παπανδρέου, Δ., Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, παρὰ Χρ. Ντάμ. Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, Ἀρχαῖα Πατριαρχεῖα Ἀνατολῆς, 1964, σελ. 25-36.

Σπαθάρη, Αὐρ., Ὁ ἰδιαιτερός Προσωπικὸς Θεσμὸς τοῦ Ἑλληνορθόδοξου Τούρκου Ὑπάρχου. Ἡ Νομικὴ Κατάστασις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Ἀθῆναι, 1947, ἀγγλιστί, Ἀθῆναι, 1948.

Σταυρίδου, Β., Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὸ Παγκόσμιον

- Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, Ἀθῆναι, 1957, ἀγγλιστί, Βοστώνη, 1963.
- Τοῦ ἰδίου, Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Ἀθῆναι, 1967.
- Τοῦ ἰδίου, Συνοπτικὴ Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Στάχυς, Ἰαν.—Ἰούν. 1968, τεῦχος 12-13, σελ. 18-45.
- Τσερνόγλου, Ἀθ., Ἱεραρχία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου κατὰ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1957, Ἀθῆναι, 1957.
- Φιλιππαίου, Θ., Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως Ἐπισκοπαὶ καὶ Ἐπίσκοποι (1833-1960), Θεολογία 31 (1960) 238 ἐξ.
- Φούγια, Μ., Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, Πάνταινος 47 (1955) 191-5.
- Ferna u, F. — W., Patriarchen am Goldenen Horn, Opladen, 1967.
- Giannakakis, B. S., International Status of the Ecumenical Patriarchate, The Greek Orthodox Theological Review 2 (1956) 10-26, 3 (1957) 26-46.
- Herm, G., Das Zweite Rom, Düsseldorf und Rom, 1968.
- House, F., The Ecumenical Significance of the Patriarchate of Constantinople, The Ecumenical Review 9 (1957) 310-320.
- Janin, R., Constantinople, Patriarcat Grec, Dictionnaire d' Histoire et de Geographie Ecclesiastiques, III (1956) 626-740.
- Pso miades, H., The Ecumenical Patriarchate under the Turkish Republic, Balkan Studies 2 (1961) 47-70. The Greek Orthodox Theological Review 6 (1960) 56-80.
- Rin voluc ri, M., Anatomy of a Church, Greek Orthodoxy Today, London, 1966. The Phanar and World Orthodoxy, pp. 148-166.
- Zander, L., Is tin Polin, Contacts 12 (1960) 206 ff.

Οἱ Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι τοῦ μητροπολίτου Μιλήτου συμπεριλαμβάνουν καὶ τὰς ἐπὶ πατριάρχου Ἀθηνᾶγρου μέχρι τοῦ 1963 ἐκλογὰς ἢ μεταθέσεις ἀρχιερέων (Ὁρθοδοξία 38 [1963] 85-6). Ἐπίσης καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ Τσερνόγλου, τῆς αὐτῆς φύσεως, παρέχει λεπτομερείας καὶ μᾶς κατατοπίζει. Ἀσφαλῶς ὁ πρῶτος συγγραφεὺς θὰ ἐκσυγχρονίσῃ κατὰ διαστήματα τοὺς Κατάλογους αὐτοῦ, τὸ ἴδιον δὲ εὐχόμεθα νὰ πράττῃ καὶ ὁ Τσερνόγλου, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ἀειμνήστου Σάρδεων Γερμανοῦ. Τὸ ἄρθρον τοῦ ἀρχιμανδρίτου Θεοκλήτου Φιλιππαίου (νῦν μητροπολίτου Μαντινείας), τῆς ἰδίας μορφῆς, ἐξετάζει τὸ θέμα κατὰ ἐπισκοπὰς.

Τὰ ἐν τῷ περιοδικῷ «Διεθνεῖς Σχέσεις» ἄρθρα ἔχουν ἀρκετὸν ὕλικὸν καὶ ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀθηνᾶγρου.

Ὁ π. Ζιλλὲ ἀναλύει μὲν τὴν κατὰ τὸν Κ' αἰῶνα θέσιν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ἰδίως ὅμως ὑπὸ τὸ φῶς τῆς πατριαρχείας τοῦ Ἀθηνᾶγρου. Αἱ ἐργασίαι τῶν μητροπολιτῶν Φιλαδελφείας καὶ Μύρων, ἐκάστη ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς, σχετίζονται καὶ μὲ τὴν παροῦσαν κατάστασιν.

Αἱ Πατριαρχικαὶ Σελίδες τοῦ Δ. Μαυροπούλου, τὸ μόνον εἰς τὸ εἶδος τοῦ ἔργου δημοσιογραφικοῦ μᾶλλον χαρακτηῆρος, ὕπερ σκιαγραφεῖ τοὺς πατριάρχας Ἰωακείμ Γ' (τὸ πρῶτον) μέχρι Μαξίμου Ε', ἵσταται εἰς τὸ μέσον μεταξύ τῶν ἔργων «Πατριαρχικοὶ Πίνακες», ΚΠολις, 1890 τοῦ Μ. Γεδεών καὶ «Συμβολὴ εἰς τοὺς Πατριαρχικοὺς Καταλόγους Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως καὶ ἐξῆς» εἰς δύο τόμους, τοῦ μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, ΚΠολις, 1935-1938, ἅτινα ἐξετάζουσι κατὰ σειρὰν τοὺς πατριάρχας μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ὁ γράφων εὐχεται, ὅπως τὸν ἀξιώσῃ ὁ Θεὸς νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τοῦ Σάρδεων Γερμανοῦ, ἐξικνούμενος μέχρι τῶν ἡμερῶν του, καὶ νὰ παράσῃ τοιοῦτοτρόπως τὸν ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρὸς προβλεπόμενον, ἀλλὰ μὴ συμπληρωθέντα τρίτον τόμον. Ὁ Μαυρόπουλος, ὁμιλῶν περὶ τοῦ τελευταίου πατριάρχου Μαξίμου Ε', θίγει καὶ περιστατικὰ ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἀθηναγόρου, ἰδίως τὰ διατρέξαντα κατὰ τὴν ἐκλογὴν του. Τὸ ὕλικόν τοῦ Μαυροπούλου δέον νὰ ἀξιολογῆται ἐν συγκρίσει καὶ πρὸς ἄλλας πηγὰς, γραπτὰς καὶ προφορικὰς τῆς ἰδίας ἐποχῆς.

Ὁ ἀρχιμανδρίτης Δ. Παπανδρέου καλύπτει συνοπτικῶς ὀλόκληρον τὴν ἱστορίαν τοῦ πατριαρχείου. Τὸ κέντρον τοῦ βάρους ὁμῶς εὐρίσκεται εἰς τὴν πατριαρχεῖαν τοῦ Ἀθηναγόρου. Συνοπτικοῦ χαρακτήρος εἶναι ἡ ἐσχάτως ἐμφανισθεῖσα (1968) μελέτη τοῦ Β. Σταυρίδου, φθάνουσα μέχρι τοῦ ἔτους 1967. Τὸ δεύτερον μέρος τῆς «Ἱστορίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου» (σελ. 95-156) τοῦ ἰδίου καλύπτει πάσας τὰς δυνατὰς πτυχὰς καὶ ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Ἀθηναγόρου. Αὕτη εἶναι ἡ μόνη παρ' ἡμῖν εἰς τὸ εἶδος τῆς ἐμφανισθεῖσα μέχρι στιγμῆς ἐργασία.

Αἱ μελέται τῶν Fernau, Hern, Janin εἶναι ἐκτενεῖς μονογραφίαι, περιλαμβάνουσαι καὶ ὕλικόν περὶ τοῦ Ἀθηναγόρου. Ὁμοίως καὶ αἱ λοιπαί, μὲ ὀλιγωτέρας σελίδας, εἶναι ἄκρως διαφωτιστικαὶ εἰς τὸν τομέα των.

Καιρὸς νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν μας εἰς τὰς βιογραφίας τοῦ Ἀθηναγόρου. Τὴν ἐν Κερκύρα δρᾶσιν αὐτοῦ, συντόμως, καὶ τὰ πρὸ αὐτῆς ἀνευρίσκομεν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Β. Ἀτέση. Ὁ μητροπολίτης Κερκύρας Ἀθηναγόρας συμμετέσχεν εἰς τὰ κατὰ τὸ 1930 συγκληθέντα συνέδρια 1. διορθόδοξον τοῦ Ἁγίου Ὁρους, καὶ 2. ἀγγλοορθόδοξον ἐν Λάμπειθ.

Ἀτέση Β. (πρώην Λήμνου), Ἐπίτομος Ἐπισκοπικῆ Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι σήμερον, 2 τόμοι, Ἀθήναι, 1948-1953, II, 212-214.

Λάμπειθ, Ἀγγλο-ορθόδοξον Διασκέψεως, (1930), Πρακτικὰ καὶ Περίληψις τῶν Πρακτικῶν, Ὁρθοδοξία 5 (1930) 354-356, 392-401, 468-471, 530-533, 607-610.

Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Πρακτικὰ τῆς Προκαταρκτικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ἁγίων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, τῆς συνελθούσης

ἐν τῇ ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Ἱερᾷ Μεγίστῃ Μονῇ τοῦ Βατοπεδίου (8-23 Ἰουνίου 1930), ΚΠολις, 1930.

Διὰ τὸ ἐν Ἀμερικῇ ἔργον του βοηθοῦμεθα ἀπὸ τὰς ἐκδόσεις:

Ἀμερικῆς, Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς, Ἐτησίως ἐκδιδόμενον Ἡμερολόγιον.

Ἀμερικῆς, Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς, Νέα Ἐστία, τόμος 58, Χριστούγεννα 1955, τεῦχος 683.

Εὐθυμίου, Β., Σκιαγραφία τῶν Ἀποδήμων Ἑλλήνων τῆς Ἀμερικῆς, Νέα Ὑόρκη, 1949.

Ζιώγα, Ἡλ., Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀμερικῆς Αὐτὸς ὁ Ἄγνωστος, Ἀθῆναι, 1958.

Ζούστη, Β., Ὁ ἐν Ἀμερικῇ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ δρᾶσις αὐτοῦ. Ἡ Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς Βορείου καὶ Νοτίου, Νέα Ὑόρκη, 1954.

Καβαρνόυ, Κ., Ἡ Ὁρθοδοξία στὴν Ἀμερική, Ἀθῆναι, 1958.

Κωνσταντινίδου Χρ. (Μύρων), Γνωριμία μετὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ὀμογένειαν τῆς Ἀμερικῆς, Ἀπόστολος Ἀνδρέας 4 (1955), ἀρ. 204 ἐξ.

Μαλαφούρη, Μ., Ἑλληνες τῆς Ἀμερικῆς (1528-1948), Νέα Ὑόρκη 1948.

Bogolepov, A. A., Towards an American Orthodox Church, New York, 1963.

Kourides, P., The Evolution of the Greek Orthodox Church in America and its present Problems, New York, 1959.

Saloutos, T., The Greeks in the United States, Cambridge, 1964.

Schemmann, A., Problems of Orthodoxy in America, St. Vladimir's Seminary Quarterly 8 (1964) 67 ff.

Εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ Ἀθηναγόρου μᾶς εἰσάγουν καὶ βιογραφίαι τινὲς τῶν ἀμέσων προκατόχων τούτου, τῶν πατριαρχῶν Φωτίου Β' (1929-1935), Βενιαμίν (1936-1946) καὶ Μαξίμου Ε' (1946-1948), ἐμφανισθεῖσαι ἐσχάτως.

Βιτάλη, Φ., Φώτιος ὁ Β', Ἀθῆναι, 1965.

Τοῦ Ἰδίου, Μάξιμος ὁ Ε', Ὁρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία 8 (1966) 638-640.

Παπαδοπούλου, Στ., Βενιαμίν ὁ Α', Ὁρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία 3 (1963) 802-804.

Σταυρίδου, Β., Φώτιος ὁ Β', Ὁρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία 12 (1968) 36-39.

Τσερνόγλου, Ἀθ., Βενιαμίν Α', Μυτιλήνη, 1966.

Δυστυχῶς δὲν ἐγράφη εἰσέτι ἀξία λόγου κριτικὴ βιογραφικὴ μελέτη περὶ τοῦ πατριάρχου πρώην Κωνσταντινουπόλεως Μαξίμου, τοῦ σώφρονος

και συνετοῦ ἀνδρός, ὅστις ἐπὶ διετίαν διηύθυνε κατὰ τὴν παλαιὰν φαναριωτικὴν παράδοσιν τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον, ἀλλὰ καὶ προηγουμένως ὡς Χαλκηδόνος κατὰ τὰς δυσκόλους ἡμέρας τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου ἦτο ὁ συμπαραστάτης καὶ ὁ κατὰ τὸ γῆρας τοῦ Βενιαμὴν διευθύνων νοῦς ἐν τῷ πατριαρχείῳ.

Καθαρῶς βιογραφικοῦ χαρακτήρος ἐργασίαι περὶ τοῦ πατριάρχου Ἀθηναγόρου, μ.ἄ. συντόμων δι' ὀλίγων γραμμῶν, εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἀθηναγόρου Α'..., Στάχυς, Ἰαν.-Ἰούν. 1966, τεύχος 3.

Δωροθέου Πριγκηποννήσων, Τὸ Α' Ἔτος τῆς Πατριαρχείας Ἀθηναγόρου τοῦ Α', Ὁρθοδοξία 25 (1950) 5-12.

Τοῦ Ἰδίου, Μία Σελλίς ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου τοῦ Α', Ὁρθοδοξία 26 (1951) 11-15.

Μελίτωνος Χαλκηδόνος, Ἡ Εἰκοσαετηρὶς τῆς ἐκλογῆς τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Πατριάρχου κ. Ἀθηναγόρου, Ἀπογευματικὴ, Παρασκευὴ 1 Νοεμβρίου 1968.

Τσάκωνα, Δ., Ἀθηναγόρας ὁ Α', Ὁρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία 1 (1962) 602-6.

Athenagoras, Les quatre-vingts ans du Patriarche, Irènikon 39 (1966) 266-272.

Athenagoras I., Ecumenical Patriarch, The Orthodox Observer 32 (1966) no. 555, Special Issue.

Ohse, B., Der Patriarch Athenagoras I..., Göttingen-Regensburg, 1968.

Τὸ ὑπὸ τοῦ Τσάκωνα γραφὲν λῆμμα «Ἀθηναγόρας ὁ Α'» εἰς τὴν ἐγκυκλοπαιδείαν εἶναι μονομερές, τονίζον μίαν μόνον πτυχὴν, τὴν σοβαρωτέραν κατ' αὐτόν, ἐκ τοῦ βίου τοῦ πατριάρχου, περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ πολιτικῆς. Καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἐγράφετο εἰς τὸ Παράρτημα τῆς ἰδίας ἐγκυκλοπαιδείας λῆμμα συμπληρωματικόν, περιλαμβάνον πάντα τὰ βασικὰ στοιχεῖα ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε πατριαρχείας τοῦ Ἀθηναγόρου.

Ὁ Πριγκηποννήσων Δωρόθεος, μὲ τὸ ἰδιάζον αὐτοῦ λογοτεχνικὸν ὄφος, περιγράφει καὶ ἀναλύει τὰ ἐπιτεύγματα τῆς πρώτης διετίας ἐκ τῆς πατριαρχείας τοῦ Ἀθηναγόρου.

Τὰ περιοδικὰ «Στάχυς» καὶ «Ὁρθόδοξος Παρατηρητὴς» κατὰ τὸ ἔτος 1966 ἀφιέρωσαν εἰδικὰ τεύχη εἰς τὸν Ἀθηναγόραν, εἰς τὰ ὅποια ὑπάρχει πλοῦσιον ὕλικόν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς καὶ δι' ὀλόκληρον τὸν βίον τοῦ Ἀθηναγόρου.

Τὸ ἐν τῇ «Ἀπογευματινῇ» σημεῖωμα εἶναι ἡ ἐπὶ συνόδου πρὸς τὸν πατριάρχην προσφώνησις τοῦ Χαλκηδόνος Μελίτωνος, ὅστις εἰς τόσον ὀλίγας γραμμάς μᾶς παρουσιάζει κατὰ τὸν γλαφυρότερον τρόπον τὸ νόημα μιᾶς εἰκοσαετίας ἀπὸ τὸν βίον τοῦ Ἀθηναγόρου.

Ἡ ἐργασία τοῦ Ohse εἶναι ἡ πρώτη εἰς ξένην γλῶσσαν ἐμφανισθεῖσα

πλήρης καὶ ἀξία λόγου βιογραφία τοῦ Ἀθηναγόρου. Ἀξίον σημειώσεως τυγχάνει τὸ ἐν τῷ περιοδικῷ *Irenikon* βιογραφικὸν σημείωμα περὶ τοῦ πατριάρχου, τὸ σοβαρώτερον πάντων, πὺ ἔχει ἴδει μέχρι στιγμῆς ὁ γράφων.

Συντόμως στρέφομεν τὴν προσοχὴν μας πρὸς τὰ ταξίδια τοῦ πατριάρχου. Οὗτος ἐπεσκέφθη: α') τὰ τρία ἀρχαῖα πατριαρχεῖα τῆς Μέσης Ἀνατολῆς τὸ 1959, β') τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ τὴν Ἑλλάδα τὸ 1963, γ') τὴν Ἱερουσαλήμ τὸ 1964, καὶ δ') τὰς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας Σερβίας, Ρουμανίας καὶ Βουλγαρίας, καθὼς καὶ τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης καὶ Ἀγγλίας καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν τὸ 1967. Περὶ τῶν ταξιδιῶν τούτων εἰδικῶς ὑπάρχουσιν ἀξία λόγου περιγραφαὶ τινες.

Φωτιάδου, Ἐμ.μ., Ἡ Ἰ. Πορεία τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κου Ἀθηναγόρου εἰς τὴν Μέσσην Ἀνατολὴν (1959), ἀνέκδοτον.

Δωροθέου Πριγκηπονήσων, Ἡ Πορεία τοῦ Πατριάρχου εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ τὴν Ἑλλάδα (1963), Σταμπούλ, 1964.

Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις Συνάντησις τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου μετὰ τῆς Α. Ἀγιότητος τοῦ Πάπα Ρώμης Παύλου τοῦ ΣΤ' (1964), Σταμπούλ, 1964.

Γρηγορίου, Π., Χρονικὸν Συναντήσεως Πάπα Παύλου τοῦ Στ' καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου Α', Ἀθῆναι, 1964.

Ἀθηναγόρου, Ἐπισκέψεις τοῦ 1967, Στάχυς, Ἰούλ.—Δεκ. 1967, τεῦχος 10-11.

Εἶναι λυπηρόν, ὅτι δὲν ἐξεδόθη εἰσέτι τὸ θαυμάσιον χρονικὸν τοῦ καθηγητοῦ Φωτιάδου.

Τὴν δρᾶσιν τοῦ Ἀθηναγόρου εἰς τὰς μετὰ τῶν ἑτεροδόξων σχέσεις αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ ἀνεύρωμεν, ἐκτὸς ἄλλων, εἰς βασικὰς τινὰς εἰδικὰς μονογραφίας ἢ ἐργασίας.

Καρμίρη, Ἰ., Ὀρθοδοξία καὶ Ρωμαιοκαθολικισμός, 3 τεύχη, Ἀθῆναι, 1964-1966.

Τοῦ Ἰδίου, Αἱ ἀρχαῖαι Ἀντιχαλκηδόνειοι Ἐκκλησίαι τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ Βάσις τῆς Ἐπανενώσεως Αὐτῶν μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι, 1966.

Τοῦ Ἰδίου, Ὀρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμός, 2 τεύχη, Ἀθῆναι, 1966-1967.

Μαξίμου Σάρδεων, Παλαιοκαθολικισμός καὶ Ὀρθοδοξία, Ἀθῆναι, 1966.

Μελίτωνος Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων (νῦν Χαλκηδόνος), Ἡ Ἐπανα-

συνάντησις τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, Ὁρθόδοξος Παρουσία 2 (1965) 7-32.

Πανώτῃ, Ἀρ., Ἡ Ὁρθοδοξία καὶ ἡ Α' Διάσκεψις τῶν Ἀρχαίων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς (1965), Ἀθῆναι, 1965.

Σταυρίδου, Β., Ὁρθοδοξία καὶ Ἀγγλικανισμός, Ἀθῆναι, 1963, ἀγγλιστί, Λονδῖνον, 1966.

Τοῦ ἰδίου, Ἱστορία τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, Ἀθῆναι, 1964.

Τοῦ ἰδίου, Παλαιοκαθολικισμός, Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία 9 (1966) 1069-1074.

Τοῦ ἰδίου, Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις (1948-1968), Λονδῖνον, 1969, ἀγγλιστί.

Περὶ τῶν πανορθόδοξων διασκέψεων ἢ συνεδρίων ἐκθέσεις ἢ πρακτικὰ ἀνευρίσκομεν εἰς τὰς ὡς ἄνω ἐργασίας τοῦ Καρμίρη. Ἔχομεν ὅμως ἐπὶ πλέον καὶ τὰς ἐξῆς, μ.ἄ., βασικὰς ἐργασίας:

Ἀθηναγόρου Θεοατείων..., Ἡ Τετάρτη Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἢ ἐν Βελιγραδίῳ, Ἀθῆναι, 1967, ἐλληνιστὶ καὶ ἀγγλιστί.

Ἰακώβου Φιλαδέλφειας, Περὶ τῆς ἐν Ρόδῳ Πανορθόδοξου Συνσκέψεως, 1963, Ἀπόστολος Ἀνδρέας 13 (1963) ἀρ. 646-650.

Καρμίρη, Ἰ., Ἡ Πανορθόδοξος Διάσκεψις Ρόδου, Ἀθῆναι, 1961.

Τοῦ ἰδίου, Ἡ Ε' Πανορθόδοξος Διάσκεψις, Ἀθῆναι, 1968.

Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Ρόδος Α', 1961, Ἐκθεσις, Ὁρθοδοξία 37 (1962) 24-83. Ἡ Α' Πανορθόδοξος Διάσκεψις. Κείμενα-Πρακτικά, Ἀθῆναι, 1967.

Τοῦ ἰδίου, Πρακτικὰ τῆς Β' ἐν Ρόδῳ Πανορθόδοξου Διασκέψεως (1963), 1963, κείμενον πολυγραφημένον.

Τοῦ ἰδίου, Πρακτικὰ τῆς Γ' ἐν Ρόδῳ Πανορθόδοξου Διασκέψεως (1-15 Νοεμβρίου 1964), 1964, κείμενον πολυγραφημένον.

Πανώτῃ, Ἀρ., Τὸ Χρονικὸν τῆς Γ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως (1964), Ὁρθόδοξος Παρουσία 1 (1964) 196-268.

Σταυρίδου, Β., Περὶ τῆς Ὀνομασίας τῆς Μελλούσης Συνόδου, Ἀθῆναι, 1968.

Τρεμπέλα, Π., Ἡ ἐν Βελιγραδίῳ Πανορθόδοξος Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ, Ἀθῆναι, 1967.

Τσέτση, Γ., Ἡ ἐν Γενεύῃ Συνελθούσα Διορθόδοξος Ἐπιτροπὴ, Στάχυς Ἰαν.-Ἰούν. 1968, τεῦχος 12-13, σελ. 55-81.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα βιβλιογραφικὰ ψιχία ἀποτελοῦν μίαν ταπεινὴν εἰσαγωγικὴν προσφορὰν εἰς τὰς περὶ τὸν Ἀθηναγόραν σπουδὰς καὶ πρὸς τὸν ἴδιον τὸν πατριάρχην προσωπικῶς.